

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost.

VLASNIK I IZDAVAČELJ:

„HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO „NARODNA PROSVJETA“ ZA ISTRU U PAZINU“.

Izlazi koncem svakog mjeseca. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

SADRŽAJ: *na na na na na na na*

Na dan mrtvih. — Pjesma. — Jakša Depro-
landis.

Riječ početnicima.

Prilodni opis Istre. — Prof. Nikola Zic.

Kad zamire dan. — Jakša Deprolandis.

Povijest školstva u austrijskom Primorju.
— Aatun vitez Klement Sabladostki.

Iz statistike o pučkoj školi.

Trgovačka škola u Istri.

*Zapisnik glavne skupštine „Hrv. učitelj-
skog društva „Nar. Pr.“ u Pazinu“.*

Vjesnik. — Književne obavijesti. Lične i školske
vjesti. Oprostari. — (Omot.) Proplati.

Pretplata za g. 1908.

Učiteljska škola, Kastav na isplatu	K 1.—
Fran Franković, Kastav	„ 1.—
Stefan Visković, Herpelje	„ 5.—
Marija Široka, Klana, na račun 1907. K 2, a 1908. K 5.—	„ 7.—
Frankola Fran, Pazin, na isplatu	„ 4.—
Gojtan Fran, Kašćerga	„ 5.—

Pretplata za g. 1909.

Čitaonica „Gorska Vila“, Lanisće	K 5.—
Zemaljski Odhor, Poreč	„ 2.50
Zlatić Marko, Sovinjak	„ 5.—
Učiteljska škola, Kastav	„ 4.—
Feodo Hrdy, Sv. Lovreč kod Labina	„ 5.—
Vladimir Nazot, Kastav	„ 5.—
Imunić Jakov, Vrbanik	„ 5.—
Frankola Fran, Pazin	„ 5.—

Pretplata za g. 1910.

Kotarska učiteljska knjižnica, Pazin	K 5.—
Fran Franković, Kastav	„ 4.—
Fran Frankola, Pazin	„ 4.—

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost.

VLASNIK I IZDAVATELJ:

„HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO „NARODNA PROSVJETA“ ZA ISTRU U PAZINU“.

Izlazi koncem svakog mjeseca. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Na dan mrtvih.

Pod čempresovim hladom množica se stika
i lagano se očma orošenim miče
pa staje, ležaj iste svojih miljenika,
gdje križeva toliko — kao trava niče.

A onda jecaj jekne posred žižaka i sv'jeća
sirota ostavljenih bez braniča svoga;
a svatko časova se prošastijeh sjeća
i neh tice stidi žića ništetnoga . . .

Ti, ovdje što drijemlju — što su nekoć bili?
Ta čitavu su možda hrpu blaga snesli,
il slasti medenijeh pohlepnički pili,
pred silnikom se, pašom, kao šiblje tresli?

A sada što su? Svim je zemlja stanak dala:
i ubogaru jadnom, što bje gladan hljeba,
i caru silenome, što ne poznô zalâ,
i lüdi, što mi-ljaše, da je Bog iz neba — — —

Svi ovdje sanak sniju — — Buntovniče amo,
što sveder vječnima se smiješ zakonima,
pak reci deder, da li i ti prah si samo
il još u tebi štogod povrh mesa ima?...

Jakša Deprofundis.

D 10
1984 C-16-B pr. &

Prvi nastup.

Nekoji mladi učitelji misle, da moraju predobiti odmah u početku školsku mladež time, da nastupe što više prijateljski, nastoje popularizovati se s nekoliko šala i doskočica: to je posvema krivo. Temeljni ton, kojim učitelj opći s mladeži, mora već iz početka biti autoritativan¹⁾, a ne prijateljski, kao da su djeca njegovi drugovi. Autoritativno mora učitelj nastupiti radi reprezentativnoga značaja svoga položaja. On nema prava da bude u prvom redu drug. On bo zastupa samu višu upravu života, u koju se mladež školskim životom mora uvađati. Razumije li on ovaj temeljni značaj svoga položaja izraziti došljedno i ozbiljno svojim vanjskim nastupom — tada će jednom moći biti bez štete i drug; oćutit će se to sa dvostrukom zahvalnošću i ne će djelovati zavodljivo. Humor si može i mara dozvoliti samo učitelj, koji je, kakono se kaže, »na konju« — tko bo pozna školsku mladež, znat će, kako razuzdano djeluju na djecu doskočice. Dà, može se dapače upravo ovdje osobito jasno opaziti, kako je čudno razdorna čovječja narav: Djeca se rado smiju, ipak zabave učitelju, ako poučava previše šaljivo: Djeca hoće svakako da imaju u životu nešta čvrsta i ozbiljna, nešta, kod čega se porugljivo ne smije, i djeca su istinski samo onda vesela, kad vide da u njihovoj okolini vlada svečana zbilja: Tko toga nije promotrio, taj slabo pozna mladež²⁾.

I u ovom pitanju autoritativnog nastupa možemo se opet mnogo naučiti od »pedagogike liječenja«. Na temelju suglasnog iskustva zahtjeva ta pedagogika za abnormalnu i nervoznu djecu najstrožiju vanjsku autoritetu i mirnu, čvrstu došljednost, koje se oćituju pogledom, glasom i oštro definovanom kratkoćom zapovjedi. Da se takova djeca sama discipliniraju, treba jakog poticaja izvana, treba obrane protiv prevlasti njihovog impulsiviteta i rasula. Ovo stanovište vrijedi svakako i za normalnu djecu. Ne glede ništa na to, što i među normalnom djecom drijemaju nagnuća i podražljivosti, koje treba

¹⁾ Ovo se slaže dobro s onim, što smo preporučili za što veće demokratizovanje školske discipline. Neka se učenicima prepusti jedan dio najelementarnijeg obdržavanja reda, da se ne mora autoriteta skrbiti za sve stvarčice. »Willst du was gelten, so mach' dich selten« — ova riječ vrijedi također i za autoritetu. Što manje se ona u pojedino prti, što više je ona samo najvišom instancom (koja odlučuje i zapovijeda), tim odlučnije i imponujuće djeluje.

²⁾ Da se čuva i ističe ovaj reprezentativni značaj, treba je, da učitelj prosuđuje prekršaje svojih učenika bez svake osobne »irritacije«. Ne može se veće pogreške poćiniti, nego ako se disciplinu na vlastitu osobu prenaša. I u svim slučajevima, kad se ućenik veoma ogriješ i o ugled učiteljeve osobe, ne smije učitelj kazniti odmah, nego će iza škole pozvati ućenika k sebi. Ovaj svoj postupak neka izrićno utemelji ovako: »Pošto u ovom slučaju nije samo prekršaj školskoga reda, nego osobna uvreda učiteljeva ugleda, moram imati vremena za razmišljanje da odredim kaznu, jer hoću da budem slobodan od svakog osobnog utjecaja i da samo kao čuvar školskog reda kaznim«. Ovakova izjava dojm ić se veoma i uvijek djece: razriješit se napetost osobnog boja između učitelja i ućenika. — Svoju osobu mogao bi možda učitelj umiješati u disciplinu samo u viš m razredima, da naime reće kako gentlemani s ljudima opće, pa oznaćiv gentlemanstvo kao postulat dobra uzgoja reći će ućenicima, da se govornika ne samo ne smije smetati, nego treba ga čak i potaknuti, oduševiti lijepim vanjskim držanjem i napetom pažljivošću.

obravnavati po »pedagogici liječenja« : mladež kao takova sa svojom nerazvatom samokontrolom i nemirom treba ozbiljne vanjske stege, da se ne privikne na nemar prije nego unutarnji imperativi stanu na vlastitu snagu.

Na svaki način potvrđuje i »pedagogika liječenja« stanovište, koje smo utemeljili, kad smo govorili o poslušnosti i o čuvanju čovječjeg dostojanstva: sama brutalna nasilna autoriteta promaši posvema cilj kod nervozne i abnormalne djece.

Hoćeš li da autoritativno vodiš djecu, moraš to učiniti s najvećom dobrotom i sa upravo demonstrativnim čuvanjem ponosa. Čovječji živčani sistem pripoznava instinktivno samo najvišu duševnu moć kao lječivu autoritetu, a eksplozivno se roti proti svakom samo mehaničkom postupanju.

Da učitelj predobije djecu za se, običaje pri prvom svom nastupu razvijati dobrotiv program, odlikuje pojedine učenike premilostivom riječju itd.: neka toga ne čini. Nasuprot: Što je šutljiviji, što rezerviranije se drži, to zanimiviji, tajinstveniji i ugledniji jest on djeci. Neka se napuni prave simpatije za pojedince, ali sa savršenom hladnokrvnošću prema skupnom raspoloženju svoje publike. Neka ne pokuša, da odmah prvi dan osvoji dječja srca, nego neka to isčekuje od trajnog utiska svoga vladanja. Drukčije će izgubiti već prvi dan poštovanje. Neka pako ne kasni, da razred odmah živo veže poznatim radom, neka dade djeci prilike, da mu se s bolje strane prikažu i neka upotrebi odgovore za to, kako bi djeci poznato gradivo pokazao sa novih stanovišta.

Čeka li mladog kandidata razred s objesnim dječacima, neka koncentrira svu svoju eneržiju na naum, da uzdrži mir. Opazi li đake, kojim je namjera da uznemiruju, neka reče mirno: »Prvi, koji još riječ reče, dobit će . . . da napamet uči«. Neka i imenuje tešku kaznu i neka ju uporabi odmah, ako se delikt opetuje.

Prirodni opis Istre.

Prof. NIKOLA ŽIC.

3. Oborine.

Toplina i tlak uzduha te oborine u najužoj su svezi. Osobito su oborine ovisne o vjetru. Iz onoga, što je prije rečeno o njemu, bit će jasno, da su u Evropi dva glavna područja oborina: s one i s ove strane Alpi. Prvo, veoma prostrano, ima u sva godišnja doba pretežito oceanske vjetrove, stoga umjerenu toplinu i oborine u svako godišnje doba; drugo, mediteransko područje ima ljeti suhe kontinentalne vjetrove, stoga veliku ljetnu sušu sa malo ili ništa oborina, a zime su mlake i kišovite.

Čitava sjeverozapadna Evropa ima razmjerno vrlo mlake zime, kraj obale ponajviše bez leda, unatoč sjevernomu smještaju. Ali zato ima i nešto

hladnija ljeta, jer su i u ovo godišnje doba česti zapadni vjetrovi s kišom. Tamo je dakle klima pomorska ili oceanska. Dalje prema istoku je drugačije. Zimi jako pada temperatura od Z k I: što dalje od mora, to hladnije; dok su u Irskoj, što leži usred mora, rijetki mrazovi, ima srednja Rusija u istoj zemljopisnoj širini vrlo oštre zime. Ljeti nasuprot raste temperatura od zapada k istoku: što dalje od mora, to toplije. Prosječno je istok (Rusija) ipak znatno hladniji nego li zapad Evrope. Istok ima i oborina sve manje, što je veća udaljenost od oceana. U tom dakle dijelu Evrope vlada suhozemska ili kontinentska klima. Ali među oceanskim i kontinentskim područjem nema izrazite granice već polagani prelaz iz atlantske klimatske provincije u rusku, a tu prelaznu provinciju zovu srednje-evropska. Nas radi Istre zanima od ovih samo posljednja, koja ima blago ljeto i blagu zimu, ali ni izdaleka u onakovoj mjeri kao zapadna Evropa. Kiše nema baš mnogo, a najviše je pada ljeti. Od srednje Evrope Istra nije daleko, pa bi i njezin utjecaj na našu klimu mogao biti znatniji, a nije zato, jer priječe Alpe. Istra spada u područje s ove strane Alpi, u sredozemsku klimatsku provinciju južne Evrope.

Ovoj je glavna oznaka ljetna suša, koja sa velikom toplinom uzrokuje onu veliku razliku u vegetaciji i načinu života, uopće u svemu među zemljama sredomorskim i srednje-evropskim. Ljetna suša je u mediteranskom području od J prema S sve manja i sve manje traje. Inače nije mnoštvo oborina neznatno, prosječno 760 *mm* na godinu, ipak još nešto više nego u srednjoj Evropi. Pače nigdje u Evropi ne pada tako mnogo kiše kao na nekim mjestima južne Evrope, gdje o visoko gorje udara morski vjetar s kišom, na pr. u Furlaniji pod Alpama 2430 *mm* ili u Boci Kotorskoj pod Krivošijama kod Crkvice 4360 *mm* kiše u godini dana. To je najkišovitiji kraj u Evropi. Općenito se može reći, da je u zemljama Sredozemnoga mora od J prema S godišnje kiše sve više, a tako i od I prema Z. Prema tomu ima Istra u ovom području dosta povoljan položaj: dosta kiše, a ni ljetna suša nije izvanredna. Ni najsušni kraj Sredozemnoga mora nije mnogo suši od bilo kojega u Srednjoj Evropi. Ako nam se čini, da nije tako, treba da sebe uvjerimo o istinitosti te tvrdnje time, što ovdje na jugu znatno visoka ljetna temperatura uzrokuje brzo i jako ishlapljivanje, a onda činjenicom, što kod nas kiša naglo pada, te se pored silne kišovite periode jače ističe posve suha, ljetna suša. No i ta je sve blaža od J prema S, pače što dalje idemo prema sjeveru, pada sve više kiše i ljeti, tako da polagano nastaje prelaz u područje oborina u sva godišnja doba, iz sredomorske u srednje-evropsku provinciju, koja je baš ljeti kišom najobilatija. U ovoj je dakle maksimum kiše, kad je u južnoj Evropi minimum. U južnom dijelu sredozemskoga područja najviše kiši zimi (studeni—siječanj), dalje sjevernije pomiče se maksimum kiše sve više u proljeće i jesen, dok je zima sve suša, a već kod nas u Istri kiši u svako godišnje doba, na-

ročito u jeseni (maksimum) i proljeću pa zimi, ali također nešto i ljeti (minimum).

Kiše dakle pada kod nas dosta, ali ne smijemo misliti, da kadgod za dugo vremena preteže kišovito vrijeme. Kiša pada naglo, sa silnom žestinom a često i grmljavinom, onda se nebo opet razvedri i sunce opet pomoli. Rijetko prođe dan bez sunca, tako da je godišnja naoblaka veoma malena, dakako naročito ljeti. Radi toga je na glasu južno nebo.

Pustimo s vida cijelo sredozemsko područje, pa se obratimo našem kraju, Krasu, što se na Balkanskom poluotoku od Gorice među Jadranskim morem i ugarskom nizinom prostire na jug prema Grčkoj. Klima je toga kraja uvjetovana njegovim položajem među Jadranskim morem sa mediteranskom klimom i ugarskom stepom sa pontskom klimom. Dok uz naše primorje vlada blaga morska klima, prevladuje u zagorskom dijelu pontska sa svojim kontinentalnim oznakama. Središnji pojas Krasa, što među spomenutim leži, pokazuje u podneblju sve prelaze među ova dva ekstrema te se veoma približava srednje-evropskoj klimi. Ova tri tipa podneblja, koja inače polagani prelazi dijele, nalaze se kod nas jedan do drugoga.

I doista je podneblje kraskih visoravni veoma nalik na ugarsko: stroga zima i vruće ljeto s kišom. Ugodna zima i suho ljeto — oznake sredozemske klime — ograničeno je samo na otoke i usko primorje istarskoga poluotoka, a samo na onim mjestima seže i dalje u kopno, gdje se zemlja lagano diže, kao na Ploči. Kad se uspnemo na krasku visoravan, već smo u području pontske provincije, a budući da je Kras odmah blizu mora znatnih visina, nije mu podneblje nimalo ugodno. Bura ne nastaje na Krasu, ali ona dobiva od njega svoja osobita obilježja. Kad ona duva, pomakne se granica među pontskim i mediteranskim područjem daleko prema moru, a kad zavladaju južni vjetrovi, događa se obratno. Jedanput putuje topli uzduh s mora prema kopnu, a drugi put navaljuje studeni s Krasa dolje k moru. Tu je nad nama vječiti boj sjevera i juga, osobito žestok u zimskoj polovini godine, a što se oborina tiče, za Istru nimalo povoljan.

Pređimo na oborine u Istri. Malena je površina onoga dijela Istre, gdje u godini dana padne manje od 1 m kiše. To je usko (po prilici jedva 10 km široko) zapadno primorje od Pirana do Budave kod Alture u Pulštini, a na otocima spada još u taj kraj samo najjužniji dio Lošinja: Veliko Lošinje 980 mm (a Mali 1008), Pula 887, Vodnjan 970 (a Svet Vinčenat 1160), Rovinj 740, Lim 910, Poreč 860 (a Buje 1050 mm) godišnje kiše. Nad morem kiši još manje, od prilike 500—600 mm. Ostali dio istarske Ploče i cijela srednja Istra pod Čičarijom i Učkom od Crne punte do Trsta imaju 1—1.5 m kiše na godinu: Mali Lošinje 1008 mm, Trst 1030 (a tako po prilici i Kopar), Buje 1050, Buzet 1130 (iznimno malo), Oprtalj 1150, Svet Vinčenat 1160; Pazin 1270,

Čepić 1340, Belaj 1360 *mm*. Još više kiše imadu viši predjeli, Čićarija i Učka (Podgorje 1650 *mm*, Mune 1800, na mnogim mjestima preko 2 *m*), pače gornji dio Učke ima preko 3 *m*. I Kvarnerski otoci imaju više kiše od zapadne istarske obale (do 1·5 *m*), Liburnija pod Učkom i do 2 *m* (Opatija 1730 *mm*, Veprinac 2050), a Poklon čak 3170 *mm*. S one strane Čićarije na kopnenoj istarskoj granici i dalje u Kranjskoj oborina je sve manje (Šapjane 1570 *mm*, a tako i Trnovo-Bistrica, Sv. Petar 1340 itd.). Jedino Kastavski kras pod kranjskim Snježnikom je kišom obilatiji: Klana 2260 *mm*.

Što je mnoštvo kiše po Istri ovako razmješteno, nije čudo, pače je tomu lako naći razlog. Svi su naši vjetrovi suhi, jedino jugo donša kišu. Kako ono dolazi s morske strane, riješi se vlage tamo, gdje mu se opriječi kopno, a gdje je kopno više, ondje će jugo ostaviti veće mnoštvo vode, ukratko u primorju malo, na visoravni više a na Učki najviše. Razmještaj kiše je dakle u svezi sa konfiguracijom našega tla, sa morfologijom. Naš bi kraj i ljeti bio kišom bogatiji, kad bi oblake na njihovu putu s juga zaustavljalo koje visoko gorje položeno na sjeveru Istre u smjeru od istoka k zapadu, kaošto su Alpe za Furlaniju ili Krivošije za Boku Kotorsku.

Tako je po prostoru u Istri razmještena kiša, a evo ovako u vremenu kroz pojedina godišnja doba.

Zimi prevlađuje bura, hladan vjetar s kopnenoga sjevera, koji kiše ne donša. Zato mjesta, koja bura najviše pohada, nemaju minimum kiše ljeti nego u to godišnje doba, na pr. Trst i Čićarija. Ali k zimskim oborinama valja pribrojiti i snijeg. Primorje ga ima dakako najmanje: Opatija 4·8 dana sa snijegom, Lošinj mali 3·6, Pula 5·9, Trst 6·5; za tih 4—6 dana napada snijega tako malo, da ga sunce rastjera obično iza nekoliko sati. Uopće se može reći, da u krajevima, koji nijesu 500 *m* iznad morske razine, ne ostaje snijeg dulje od jednoga dana. U srednjoj Istri pokrije zemlju samo 3—4 puta svake zime, a i ovdje ga napada obično tako malo, da o njegovoj visini ne možemo pravo ni govoriti. Iznimke su od toga pravila rijetke. Gorovitiji dio Istre, Čićarija, bijeli se od snijega preko mjesec dana, na nekim mjestima pače i dva mjeseca, ali visina mu nije ni u tim stranama obično veća od 20 *cm*. Na Učki ima istočni pristranak više snijega (a i kiše) od zapadnoga. Tamo znade biti visok i po 1 *m*. Dolazak snijega nije redovit, kadgod se pojavi već potkraj studenoga, a kadgod tek iza nove godine, ali budući da mu je uzrok žestoka bura, koja u jedan mah pozdravi cijelu Istru, pojavi se snijeg većinom u isto vrijeme i u primorju i u zagorju. Na visoravni, gdje zatvrdne, ostaje dulje, redovito sve do ožujka, na Učki pače do početka svibnja, a glavica Snježnika u Kranjskoj je još koncem toga mjeseca snijegom pokrivena, tako da nas upozoruje, kako se još i u proljeće radi znatnih razlika u temperaturi na sjeveru i u primorju mora pojaviti bura. I doista radi bure početkom pro-

ljeća zakašnjuju kod nas proljetne kiše. U južnoj Istri i u Kvarneru kiši u to godišnje doba najviše odmah u travnju, dalje u srednjoj Istri tek u svibnju, a u Ćićariji čak jedva u lipnju, kad već u primorju počinje ljetna suša (minimum), a u Kranjskoj i uopće u srednjoj Evropi obilne ljetne kiše (maksimum). Svuda je kod nas u proljeće više kiše nego zimi, više dana s kišom, tako da se često izmjenjuje vedro nebo sa oblačnim.

Ljeto je veoma suho. Ipak ne smijemo misliti, da je naša ljetna suša onako ekstremna kao u južnim krajevima jadranskim i sredozemskim. Na pr. u Puli pade manje kiše zimi nego ljeti. Na našim stranama pade ljeti prosječno skoro $\frac{1}{5}$ godišnje kiše. To se nekako protivi našem iskustvu, a uzrok je tomu lako naći. Prvo, kod nas je godina kišom obilata, obilatija nego u srednjoj Evropi, pa kad je ljeti malo manje vidimo, već nam se razlika prema drugim godišnjim dobama i krajevima čini odviše znatna. Drugo, u našim stranama kiša rijetko »sipi«, obično pada »kao iz kabla« u velikom mnoštvu i naglo, često samo četvrt sata, pa se nebo odmah zatim razvedri, tako da nas kiša nije pravo ni ohladila. Radi velike ljetne vrućine silno je kod nas ishlapljivanje, tako da »nema vode ni za suzu«. To je treći uzrok, a četvrti valja tražiti u velikoj, upravo izvanrednoj promočivosti našega kraskoga vapnenačkoga tla, koje upija vodu »kao spužva«. Svi ti uzroci vrijede baš u jednakoj mjeri i za južnije zemlje, na pr. za Hercegovinu, ali tamo imadu doista veće pravo tužiti se na ljetnu sušu, jer kiše pade u to godišnje doba daleko manje nego kod nas. Najsuši je mjesec srpanj odnosno kolovoz. U tri ljetna mjeseca (lipanj, srpanj i kolovoz) ima Lošinj 19.4 dana s kišom, Pula 15, Opatija (jer je pod Učkom) 23, Trst 22, a Gorica pod Julijskim Alpama već 29. Ali kad bismo pitali, koliko sati ukupno u tri ljetna mjeseca kiši, pokazao bi nam odgovor, da se ti brojevi jedva potrostručuju. Tako malo kiše baš u najtoplijim danima godine!

A onda iza toga minima odmah maksimum, u jeseni. Koncem rujna počinju jesenske kiše zajedno sa žestokim olujama i prolomima oblaka. U hladnijem sjeveru te su kiše najobilatije obično već u rujnu, a u toplijem primorju često jedva u studenom i prosincu, no u Istri poprijeko svuda u mjesecu listopadu. Tada je kod nas maksimum kiše. Nerijetko traju po 5—6 dana, makar samo par sati dnevno, ali onda ne pada kapljicama i ne napada samo lokvicama. Od 60 jesenskih dana bar $\frac{1}{3}$ (t. j. 20 dana) ih je kišovita, tako da kod nas u jeseni pade kiše toliko kao na mnogim stranama kroz cijelu godinu. U primorju je mnoštvo kiše skoro dvostruko veće u jeseni nego ljeti (Lošinj mali ljeti 356 mm : 163 mm u jeseni, Pula 289 : 191, Opatija 580 : 286), u zagorju kiši u jeseni relativno sve manje, tako da je s one strane Ćićarije u Kranjskoj mnoštvo kiše u jeseni manje nego u ljetnom doba.

A kako veliko mnoštvo kiše znade kadgod pasti u jednom danu jeseni, naročito na Učki! Onda dakako naglo nabujaju potoci, koji su obično 300 dana u godini suhi, i skupivši u svoje korito previše vode preliju se i poplave vodom svoju okolinu na daleko i široko praveći štete težaku na polju i uništavajući mostove i ceste. A sve to u zemlji, koja vodom oskudijeva! Često puta ponestaje ljudima vode i zimi, jer uza sve velike jesenske kiše tlo ostaje suho. Ljeti je dakako u tom pogledu mnogo gore. Tomu pomanjkanju vode na površini ima više uzroka. Ponajprije je padanje kiše, kao što smo vidjeli, nejednako porazdijeljeno na pojedina godišnja doba. Ali još je veća nevolja, što naše vapnenačko tlo upija vodu pre naglo, pak dok je u podzemlju kao vode podzemnice ima u izobilju, ostaje je na površini za život bilju i živomu stvoru premalo. Konačno valja istaknuti veliko ishlapljivanje, koje bi po svoj prilici za ljetne suše i vrućine ispilo više vode, nego je s neba padne. Općenito se može reći, da se na Ploči ishlapljivanjem više vode izravno vraća u uzduh, nego je upije zemlja, a na goloj Čičariji će biti obratno, dok se u flišnom dijelu srednje Istre voda kišnica gubi jednakim djelovanjem svih triju faktora: otjecanjem po površini, poniranjem u podzemlje i ishlapljivanjem u uzduh.

Nastavit će se.

Kad zamire dan . . .

Connaissez-vous le coeur de l'homme et pourriez-vous compter les inconstances de son désir?

Chateaubriand: Atala.

Posljednje sunčane zrake prodiru kroz hrastovo granje, trepeću, žare se i poniru u more — — —

Po dolima i strminama šulja se tiho večernji sumrak, a sjene se miču kao sablasti te ih nestaje na obzorju poput giganata — —

Pomalja se gdje gdje po koja zvijezda, neviđeno, krišom — — A oni dražesni oblački — rastrkana janjad — što se sakupiše na počast velikome grijaču svemira, već se lagano razilaze.

Priroda je tiha, te ne vidiš ni travice gdje se njiše, ni grmeljka gdje treperi, niti čuješ šuštanje lišća . . .

Sjedim na golu kamenu u osami i šutim i razmišljam, a srce mi je razdragano milotnim čuvstvom, što se budi, kada dan zamire — — —

Međutim mi dopire do ušiju brenčanje ovčarskoga zvonca i pjev pastiričin tamo prijeko s ledine . . . Djevojče, pupolj jošte nerazvit, udarilo zvonkim gr'om te sklada: »Lipa mlada moja, oja nina, nena —«, a s druge strane dâca odjekuje nina — nena, te se čini kao da se dozivlju Hero i Leander.

A tamo iza brežuljka čuj lavež psa vau-vau — što tjera zeku, a ovaj leti niz obromak, tres preko zida i izgublja se u šikari. Uzalud pseto trčkari i njuška, ode mu prijani . . .

A seoce, što no poda mnom leži, napunja se mrakom te se miješa s dimom, što suklja iz širokijeh dimnjaka. Razlijezne se kadikad po koji nejasni i isprekidani glas, dok se iz najskrajnje kućice ne uzvine cvilenje mališka, otegnuto, razdražljivo — — a onda i ovo zamre, utiša — — —

Za tim opet zajeknu od nekud zvukovi »mijeha« te me napunjavu sjetom i ugodom, sjećaju me mladenačkih sanjâ, poletâ i čežnjâ — — — Ah ja rado slušam svirku pastira i gledam, kako svijetlo danje gasne, iščezava — — želim i ja s njime utonuti iza okeana, želim umirati, ali ne umrijeti! . . .

I tako snatrim, snatrim — dok me ne probudi pozdrav anđeoski, a onda sklopim ruke pak se molim — i mislim da u takovim trenucima moja molitva dopire do prijestolja Svevišnjega — — —

Jakša Deprofundis.

Povijest školstva u austrijskom Primorju.

ANTUN vitez KLODIČ-SABLADOSKI.

(Nastavak.)

Prema ovim novim prilikama sastave pokrajinsko školsko vijeće za Goricu u svom sijelu 16. lipnja 1874. i ono za Istru u sijelu 19. lipnja 1874. program rada, po kojem bi se imalo napokon urediti školstvo. Taj program sadržava ove točke:

1. Objavit će se nastavne osnove za sve kategorije pučkih škola sa doličnim tumačenjem, da se dovrši nutarnju organizaciju pučkog školstva. U tu svrhu odredilo je c. kr. pokrajinsko školsko vijeće u Gorici naredbom od 28. srpnja 1874., da se sazove prva pokrajinska učiteljska konferencija i istodobno je opredijelilo broj članova za nju iz svakoga škol. kotara, a za glavnu zadaću te konferencije postavilo je: pretresivanje nastavnih osnova, koje se imalo objaviti. Delegatima kotar. učiteljskih konferencija preporučilo je, da gorljivo prouče normalni nastavni plan, koji je štajersko pokrajinsko škol. vijeće u svojem sijelu 27. ožujka 1873. odobrilo i državna tiskara u Beču objavila*) — i nastavne osnove za osmerorazredne tal. pučke i građanske škole, koje je izradila komisija u Trstu, odobrilo c. kr. ministarstvo za bogoštovje i nastavu naredbom 30. kolovoza 1875. br. 12.760 a presidij primorskih pokrajinskih škol. vijeća objavio naredbom od 12. rujna 1875. broj 10.030|VII.

2. Istodobno sa nastavnim osnovama izdat će se i naputke za osnivanje gospodarskih ili općih tečajeva za daljnje naobraženje.

*) U izvješću Dr. Fickera o svjetskoj izložbi (austrijsko pučko školstvo) od god. 1873., str. 11. drugi dio, možeš pročitati značenje ovih osnova, koje se temelje na onima, što ih je publiciralo c. kr. ministarstvo dne 18. svibnja 1874. i iz kojih su potekle sve osnove, koje su pojedina pokrajinska školska vijeća zemalja zastupanih u carevinskom vijeću izdala za različite kategorije pučkih škola.

3. Da se podigne broj učitelja, osnovat će se pripravnice za učiteljske škole i to uz takove pučke škole, gdje su uvjeti za uspjeh.

Za tu svrhu odabralo se pučke škole u Kobaridu, što je u Tolmiuskom kotaru, i u Tržiću, u kotaru Gradiški, pa se je odredilo shodna, da se pripravnice otvore početkom školske godine 1874.75., što se i zbude.*) Slijedeće godine otvorena bi također uz c. kr. dječjačku vježbaonicu u Gorici slovenska pripravnica za tamošnju učiteljsku školu, ali bi već god. 1877. zatvorena ministarskom naredbom 5. listopada 1877. br. 16.095.

4. Da se prospješi školski polazak, pregledat će se školska okružja i ustrojiti nova, a za to će kao uzor služiti vrlo uspješni postupak štajerskoga pokrajinskog školskog vijeća.

O nacrtima nastavnih osnova za sve kategorije pučkih škola izjavila se povoljno pokrajinska učiteljska konferencija, koja se bje na poziv c. kr. pokrajinskog školskog vijeća od 7. lipnja 1875. br. 492. sastala dne 12. X. 1875., pa nakon što su ih c. kr. pokrajinska školska vijeća Primorja odobrila, izdalo ih je predsjedništvo istih u c. kr. nakladi školskih knjiga u Beču u četiri jezika naredbom od 10. VIII. 1878. br. 5332. K osnovama za pučke škole dodan bi i normalni nastavni plan za poljodjelstvene tečaje za daljnu naobrazbu, koji je c. kr. ministarstvo za poljodjelstvo odobrilo naredbom 30. VI. 1877. br. 5204648.

Publiciranjem spomenutih osnova uređena bi napokon nutarnja organizacija pučkog školstva u zemlji Gorici-Gradiški i uopće u cijelom Primorju.

Školska zakonska novela od 2. svibnja 1883. promijeni znatno odredbe državnoga zakona za pučke škole od 14. svibnja 1869., a osobito u tekstiranju § 3. Usljed ovih promjena i po uputama ministar. naredbe od 8. lipnja 1883. br. 10.618 pregledane budu rečene osnove i nanovo izdane u četiri jezika u c. kr. nakladi škol. knjiga u Beču uslijed naredbe predsjedništva c. kr. škol. vijeća Primorja od 10. kolovoza 1888. br. 7307 ex 1887., pa pošto se je raspačalo prvo izdanje, izdane budu god. 1896. u drugom, revidiranom izdanju.

Usprkos gore označenih financijskih poteškoća razvijalo se je neprestance pučko školstvo u pokrajini Gorici-Gradiški, što se ima zahvaliti djelovanju novih kotar. školskih nadzornika i požrtvornosti — koja zaslužuje svako priznanje — pojačanih kot. škol. vijeća, koja imaju pravo da odobre potrebna sredstva za uzdržavanje škola u svojem kotaru. Taj napredak pokazat će nam slijedeća prijedlognica, u kojoj se prisposobljavaju podaci iz godišnjeg izvješća pojedinih kotara od god. 1869.70. i 1899.00.

Bijaše bo

*) Pripravnica u Tržiću zatvorila se 1. studenoga 1877. Usljed minist. naredbe od 13. studenoga 1884. br. 2907. otvori se naprotiv takva škola u Gradiški, gdje je i danas. Pripravnica iz Kobarida prenesena bi u Sežanu mjeseca septembra 1897. i god. 1900. otvori se u Podgori kod Gorice nova.

u kotaru	školske god. 1869.70.			školske god. 1899.900.		
	regularnih škola	sa razreda	pomoćnih škola	regularnih škola	sa razreda	pomoćnih škola
Tolmin'	4	8	22	34	49	18
Okolica Gorice . .	18	19	12	73	118	5
Sežana	13	13	17	37	52	2
Gradiška	34	44	16	57	134	2
Grad Gorica . . .	9	35	—	10	44	—
Ukupno	78	119	67	211	397	27

Iz ove se prijeglednice jasno vidi, da se je broj regularnih škola od god. 1870. do 1900. u Gorici-Gradiški povećao za 133, broj razreda za 278, broj pomoćnih škola umanjio se za 40, što svakako znači znamenit napredak u razvoju pučkog školstva u cijeloj pokrajini. Mnogo je napredovao kotar okolice Gorice, gdje su se škole i razredi u spomenutom razdoblju početverostručile odnosno pošesterostručile. I u kotaru Gradiški, gdje je pučko školstvo prije godine 1869. razmjerno najbolje razvijeno bilo, mora se konstatovati veliki napredak.

Godine 1869.70. polazilo je 54⁰/₀, škol. godine 1872.73. 55⁹/₀, škol. godine 1875.6. 58¹/₀, 1878.9. 68⁶/₀, 1881.2. 76⁶/₀, 1884.5. 90⁰/₀, 1887.8. 96⁶/₀, 1898.9. 99⁰/₀, 1899.00. 99⁴/₀ djece, obvezatne za školu, i dočim je bilo školske godine 1868.9. samo 17 regularnih i 25 pomoćnih škola sa 91 učiteljskom osobom u kotaru, pokazuje nam izvješće iz škol. godine 1899.00. 18 jednorazrednica, 14 dvorazrednica, 15 trorazrednica, 7 četverorazrednica, 3 peterorazrednice, a samo 2 pomoćne škole, ili bolje jedna pomoćna i jedna ekskurendo škola. Nije se lošije razvilo pučko školstvo ni u kotaru Sežanskom, gdje se je broj razreda u navedenom razdoblju početverostručio.

Školske zgrade.

I broj školskih zgrada bijaše god. 1869.70. malen. God. 1870. bijahu u Tolminskom kotaru 4, u okolini Gorice bilo ih je 30, u Sežanu 5, u Gradiški 39, u gradu Gorici 7, po tom u cijeloj zemlji 85, koje ponajviše ne odgovarahu higijenskim zahtjevima, jer bijahu za broj djece pretijesne, niske, nijesu bile dosta svjetle niti su bile dovoljno ventilirane.

Odredbe pokrajinskog škol. zakona od 6. V. 1870. i potanje upute jurve spomenute ministerijalne naredbe od 9. VI. 1873. glede školskih zgrada počele se konkretno provodati u Gorici-Gradiški stoprv na temelju ministar. naredbe, objavljene 20. V. 1885. br. 16. a L.-G.-Bl.

Usljed spomenute minist. naredbe od 9. VI. 1873. br. 4810. učini građevni odsjek c. kr. namjesništva u Trstu uzorne nacрте za sve kategorije zgrada za jedno-, dvo-, tro-, četvero- i peterorazredne škole i za mješovite škole; te se nacрте litografiralo i poslalo pojedinim c. kr. kot. škol. vijećima, da ih uporbе pri izrađivanju nacрте za škol. zgrade pojedinih mjesta.

I tako se podigoše u najnovije doba školske zgrade, koje mogu biti za uzor, kao ona za trorazrednu pučku školu u Cerknom u kotaru tolminskom, za četverorazrednu pučku školu u Podgori u kotaru goričke okolice, u Tržiču u kotaru Gradiška i dr.

Koliko su žrtvovali pojedini kotari, da sagrade zgrade po zahtjevima higijene ili da adaptiraju privatne zgrade za školske svrhe, pokazat će nam slijedeći brojevi školskih zgrada, koje vadimo iz izvješća c. kr. kot. školskih vijeća godine 1900.:

K o t a r	Broj školskih zgrada	O d t i h u			
		posve dobrom	dobrom	srednjem	zlom
		s t a n j u			
Tolmin	22	14	4	4	—
Okolica Gorice . . .	75	46	17	9	3
Sežana	34	19	4	7	4
Gradiška	52	30	14	4	4
Grad Gorica	10	5	5	—	—
Ukupno	193	114	44	24	11

U razdoblju od 30 godina sagradile se 83 nove školske zgrade, a 43 se adaptirale za školske svrhe.

God. 1875. u Gorici utemeljena c. kr. ženska učiteljska škola i s njom spojena djevojačka vježbaonica smještene su bile u neprikladnoj privatnoj zgradi, za to bi sagrađena na državne troškove prostrana zgrada sa svjetlim, dobro ventiliranim školskim sobama i zatvorenim hodnicima na Weidenberškom zemljištu uz gimnaziju, i 16. III. 1891. smjeste se u nju obje gorispomenute škole. Ta zgrada ima dobro izravnano i kanalizirano dvorište, na kojem su posađena stabla, a uza zid je popločeno; u tom dvorištu odmaraju se gojenci i učenice djevojačke vježbaonice u vrijeme školskog odmora.

Jedan od glavnih uvjeta za očuvanje zdravlja školske mladeži jest taj, da neprestance bude u škol. prostorijama svjež zrak i da se zapriječi zdravlju škodljivi propuh. Radi toga su se konstruirali gornji djelovi prozora na novim

školskim zgradama tako, da se lako otvaraju i zatvaraju, ili se je postavilo ventilatore, po kojima ide uporabljeni zrak nad krov, dočim se svježi dovoda kroz rešetaste luknje, koje se nalaze u kojem kutu školske sobe blizu poda.

Takvih sprava za ventiliranje bijaše godine 1900. u

kotaru Tolmin	u 27 školskih soba
» okolica Gorice	» 72 školske sobe
» Sežana	» 27 školskih soba
» Gradiška	» 40 » »
» grada Gorice	» 18 » »

Ukupno 184.

Školske klupe.

I konstrukcija školskih klupa je za očuvanje zdravlja djece, osobito vida i normalnog razvitka tijela, od velike važnosti.

Pred godinom 1870. nije se osobito pazilo na kakvoću klupa. Malo po malo uvjerali su se članovi kotarskih školskih vijeća, da školska klupa, ako je učinjena po zahtjevima higijenskim, unapređuje ne samo zdravlje djece, nego i disciplinu, pa tako učitelju olakšava njegovu tešku zadaću.

Potpuni preobrat u ovom pogledu stvorila je prva, u Gorici godine 1875. održavana pokrajinska učiteljska konferencija, s kojom bijaše spojena izložba učila; c. kr. kotarski škol. nadzornik Josip Pich izloži svoju školsku klupu sa odnosnim nacrtom, na kojem su ubilježeni bili svi protežni odnošaji. Pošto Pichlerova klupa zadovoljava higijenske zahtjeve, u drugu ruku nije skupa, uvela se je u većinu pučkih škola Primorja. Samo u gradu Gorici, u Trstu i Puli ima klupa drugih sistema, koje bolje odgovaraju udobnosti i škol. higijeni, ali radi visoke cijene ne mogu se uvesti u seoske škole.

Bilo je po tom u Gorici-Gradiški god. 1900. uređeno, kako se vidi iz donje tabele. Pretežni broj škola ima klupe Pichova sistema, a u druge škole ulaze sukcesivno i kako dopuštaju sredstva klupe novijih sistema.

K l u p e				
u kotaru	u posve dobrom	u dobrom	u srednjem	u lošem
	stanju u ovoliko škola			
Tolmin	15	13	14	10
Okolica Gorice	53	14	8	3
Sežana	21	12	6	—
Gradiška	50	9	—	—
Grad Gorica	6	2	1	1
Ukupno	145	50	29	14

Iz statistike o pučkoj školi.

Ako želimo znati, kakova je pučka obrazovanost, moramo promatrati podatke o polasku djece u škole, javne i privatne. To smo vidjeli i uvjerali smo se, da bi u Istri moralo odavna već bolje biti. Ali ako želimo znati, koliko se oblasti brinu, da rašire pučku obrazovanost, moramo pitati, koliko djece polazi samo javnu školu. Mogao bih iznijeti podatke i o tom (u apsolutnim i relativnim brojkama), ali to je suvišno: među polaskom djece u javne i polasku u javne i privatne škole malena je razlika, upravo neznatna, jer privatnici malo mogu učiniti za školu prema oblastima.

Kad bismo promatrali podatke o snošaju među djecom, koja su dužna polaziti, odnosno djecom, koja školu doista polaze, prema stanovništvu, konstatovali bismo, da je g. 1905. u Istri od 1000 stanovnika bilo prosječno 147.5 djece, koja bi morala polaziti školu, a doista je polazilo samo 110.4 djece. To je bez dvojbe malo i tomu valja pomoći. Gore, mnogo gore bilo je jedino u Dalmaciji, gdje je naime od 1000 stanovnika imalo polaziti (samo!) 93.4 a polazilo tek ciglih 80.6 djece.

Osim Dalmacije je svagdje u tom pogledu bolje nego u Istri, dakle također prosječno i u cijeloj Austriji, gdje je iste godine od 1000 stanovnika moralo polaziti 160.9 a polazilo 147.4 djece. Za čudo je prema stanovništvu malen broj djece u Istri (14.45%) a osobito u Dalmaciji (9.34%!). U Austriji 16.09%.

Djeca, koja su dužna polaziti školu, ne moraju polaziti pučku. Ako želimo znati, koliko djece školu uopće (pučku ili koju mu drago) polazi i time zadovoljava zakonu i današnjim zahtjevima kulture, pokazat će nam ovaj pregled u %:

	1890.	1900.	1905.
u Istri	74.1	92.9	76.6
u Dalmaciji	82.8	95.6	91.9
u Austriji	88.4	92.3	93.4

Ni u ovom pogledu ne stoji u Austriji nijedna zemlja gore od Istre, pače ni Dalmacija. Kako je % za Istru daleko od % za cijelu Austriju!

U nekim zemljama je starijoj djeci olakšan polazak škole, mjesto 7. i 8. školske godine polaze naime opetovnicu. To je u Kranjskoj, Dalmaciji, Galiciji, Primorju, dakle i u Istri.

U Istri bi mnogo veći broj djece morao pohađati opetovnicu. Polazi naime samo 2556 dječaka i 2268 djevojčica, a moralo bi polaziti dvostruko, 5068 dječaka i 4743 djevojčice. Od 9811 djece polazi dakle tek polovica, 4824!

U Dalmaciji je bolje: polazi 2390 dječaka i 1471 djevojčica (ukupno 3861), a moralo bi polaziti 2985 dječaka i 1746 djevojčica (ukupno 4431). Doduše je čudno, što Dalmacija ima tako malen broj djece za opetovnicu prema Istri, ali iz svega se vidi ipak, da je u Istri glede škole u mnogoćem gore nego u Dalmaciji. Zato se već ona odrvala Talijancu, a sigurna je i pred Nijemcem. A mi u Istri? Zlo je bilo, a gore bi moglo doći. U Istri je dakle polazilo opetovnicu samo 49.2%, a u Dalmaciji 87.1% od one djece, koja je bila dužna polaziti. Ovoj neugodnoj činjenici u Istri sigurno nije uzrok taj, da tobože djeca polaze koju višu školu. Čudnovato je također, da kod nas polazi opetovnicu više dječaka nego djevojčica (50.4% odnosno 47.8%).

Oblasti mogu kazniti roditelje, koji svoju djecu nemarno šalju u školu, i to globom novčanom ili zatvorom.

	kaznilo se	zatvorom od 1. dana i više	zatvorom od nekoliko sati	globom	u iznosu K
Rovinj (grad)	445 puta	—	—	445 puta	488
Kotar Kopar	902 »	—	402	482 »	124
» Lošinj	1520 »	—	—	1520 »	963
» Pazin	372 »	2	6	364 »	1087
» Poreč	406 »	6	56	344 »	724
» Pula	868 »	—	—	868 »	4942
» Volosko	474 »	—	4	470 »	914
» Istra	4987 »	8	486	4493 »	9232
» Dalmacija	22377 »	204	2800	19373 »	43938

Ob ovom je teško reći koju pravedno, jer mi nijesu poznata načela, kojih se drže pojedina školska vijeća. Svakako su u Dalmaciji mnogo stroži nego u Istri. Je li to dobro ili zlo, tko može reći za pojedini slučaj? U Dalmaciji strpaju oblasti roditelje često i u buharu, u Istri rjeđe. Još mi valja dodati, da se globe samo djelomice utjeravaju. Tko zna, je li pak to u redu? Kad bi se sve globe utjerale, kapnula bi Austriji od toga lijepa svota od 349.559 K. No špekulacija se s tim ne tjera, kako je i pravo.

Isporedimo li broj djece, koja nijesu polazila nikakvu školu, premda su bila normalno razvita, sa brojem kazni, što su je roditelji morali platiti zbog zanemarenja školske dužnosti svoje djece, vidjet ćemo ovo (u ‰):

od 100 djece	1895.		1905.	
	uopće bez škole	radi zanemarenja kažnjeno	uopće bez škole	radi zanemarenja kažnjeno
Istra	35·72	3·18	21·14	9·38
Dalmacija	9·08	13·95	3·54	39·08
Austrija	10·14	4·86	5·43	6·76

Iz ovoga je jasno, da se u Istri odviše malo tjera djecu u školu, odnosno da se premalo sili roditelje na vršenje školske obvezatnosti, mnogo manje nego u Dalmaciji. Doduše svuda se 1905. postupa strože proti zanemarivanju škole nego 10 godina pred tim, ali u Istri relativno prema drugim zemljama u Austriji najblaže a to je štetno osobito kad se uzme u obzir, da u nijednoj zemlji nije tako ogromni ‰ djece uopće bez škole.

Snošaj broja djece prema broju škola se u posljednjim decenijama znatno promijenio.

	Na jednu pučku školu broj djece				
	1871.	1880.	1890.	1900.	1905.
Istra	80·2	101·5	138·0	157·8	161·1
Dalmacija	42·9	52·2	71·4	105·8	117·3
Austrija	123·3	150·4	170·9	170·8	186·7

Ovdje je govor o prosječnom broju djece u jednoj pučkoj školi, a ne u pojedinom razredu. —

Od 1871.—1905. se znatno povećao broj pučanstva, prema tome i broj djece, koja su dužna polaziti školu. Povećao se interes za školu i kod roditelja i kod oblasti t. j. i oblasti žilavije provode zakon o obvezatnosti školskoj a i roditelji bolje shvaćaju vrijednost i korist škole te djecu veselije tamo šalju. Zbog to a se povećao i broj škola a i broj razreda u pojedinim školama. Radi svih tih okolnosti gornje brojke ne pokazuju jasno snošaj, koji se na prvi mah čini, da je jasan, naročito kad se uzme u obzir, da

negdje jesu a negdje nisu među redovite škole uračunane »škole za nevolju«, ekspozitive i ekskurendo. No kad vidimo, da se u Istri kroz 30-tak godina broj djece podvostručio, mogli bismo zaključiti s vjerojatnošću, da u Istri imaju roditelji više smisla za školu i obrazovanje nego oblasti.

Ustvrdit ćemo, da je to posve ispravno, kad se sjetimo, da u školskim oblastima u Istri glavnu i odlučnu riječ vode ljudi, koji od kulture zaziru. U kratko: Talijani (oblasti) škola ne daju a Hrvati (roditelji) šalju djecu u školu sve više.

Evo još neke zanimivosti o našoj javnoj školi. Škol. god 1904./5.:

	škola						
	sa gimn.	sa žen. ruč. r.	sa šk. vrtom	sa šk. knjiž.	kot. uč. knj.	zabavišta	zakloništa
Rovinj	2	1	—	2	1	2	8
Kopar	25	25	11	24	1	3	20
Lošinj	36	19	2	15	3	6	—
Pazin	23	19	11	25	1	3	—
Poreč	26	22	3	14	1	3	8
Pula	29	14	9	21	1	8	6
Volosko	30	21	14	26	1	—	1
Istra	171	121	50	127	9	25	43
Dalmacija	311	259	210	390	14	64	4

Kod nas premalo djeci u školi razvija tijelo, gimnastika je zanemarena. I ručni rad zaslužuje više pažnje, osobito u pulskom kotaru. Kako je malo u Istri vrtova uz školu! Potom se najbolje može srediti, kako slabu svezu može škola imati sa shvaćanjem djece, život m stanovnika i poljodjelstvom sela, u kojem se nalazi. Ovo je veliko pomanjkanje, koje bi valjalo što prije urediti. Naglašujem, da je u »Nar. Pr.« već bilo pisano i o školskim vrtovima (gosp. Fr. Trampuž) i o poljodjelstvu u školi (J. G. 1909.). U lošinjskom i porečkom kotaru su samo 2 odnosno 3 školska vrta! To je sramota. Premda bi dačku knjižnicu morala imati svaka škola kao i školski vrt, iz gornjeg pregleda ne slijedi, da je broj knjižnica u školi baš osobito malen. Ali ne varajmo sami sebe. Koliko te knjižnice vrijede?! Mislim, da su učiteljske kotarske ipak bolje. Bit će u njima uz Maticu koja pedagoškička knjiga, ali u dačkoj će biti malo štiva, jer je naša literatura za djecu mršava. Ako naši pisci hoće da se proslave, nek se ostave »Welt-schmerza« i koječega, pa neka prouče vedru djetinju dušu i napišu djela, koja će našoj mladeži probuditi i ojačati dobro srce.

Što nemamo više zabavišta i zakloništa, valja žaliti, ali nije ni čudo, kad nemamo ni pučkih škola u dovoljnom broju — bar mi Hrvati. Glede školstva je u Austriji najgore u Istri, a u Istri dakako najgore Hrvatima. Na istarskoj pučkoj školi nema nikakvih tečajeva obrtnih (u Dalmaciji bar 2), nikakvih tečajeva za dječjačke ručne radnje (u Dalmaciji također 0), imamo doduše tečajeve za poljodjelstvo (Rovinj 0, Kopar 24, Lošinj 16, Pazin 16, Poreč 16, Pula 18, Volosko 21, ukupno 111, Dalmacija sama 2), onda tečajeve za daljno obrazovanje djevojčica (Rovinj 1, Kopar 7, Lošinj 16, Pazin 6, Poreč 4, Pula 3, Volosko 8, Istra ukupno 45, Dalmacija 0). Nije li to možda samo na papiru?

Još bi se dalo nešto, što je prije spomenuto, izraziti u ‰:

	škola			
	sa gimn.	sa žen. ručni r.	sa šk. vrtom	sa uč. knjižn.
Istra	79·2	61·4 (najm.)	23·1	58·8
Dalmacija	74·8	72·0	50·5	93·8
najv.	99·5 Donja Austrija	100·0 Trst	najm. 4·6 Tirol	najm. 28·8 Trst
najm.	13·6 Vorarlberg	—	najv. 97·5 Koruška	najv. 100·0 Salzburg
Austrija	70·1	86·6	68·1	82·2

U Vorarlbergu nema gimnastike u školi, a tomu se ne treba čuditi, s obzirom na brdoviti njihov zavičaj. U Donjoj Austriji, ili bolje u Beču gimnastika u školi bez dvojbe je potrebitija nego igdje. Kod Čeha nije baš nužna u školi, kada svako dijete vježba u Sokolu. Žalosnu nam istinu otkriva ^o o školama sa ženskim ručnim radom. Sigurno bi baš taj predmet morao vezati djevojčice uza školu. Ta što će doista djevojčica u školi bez ručnoga rada? Takva škola ne može za nju imati dovoljno veselja. Što se tiče školskih vrtova, jednako potrebitih kao i ženski ručni rad, opažamo, da ih u Tirolu ima veoma malo (4,6 ^o), što je posve razumljivo, kad pomislimo na zeleni Tirol, a kamenita Istra obogatila bi se lijepim brojem korisnih oaza, kad bi svaka škola bila vrtom okićena. U cijeloj Austriji ih prosječno ima mnogo više nego u Istri. Učeničkih knjižnica je kod nas također premalo.

Ali uspjeh u školi, to je najvažnije. Pače s malim sredstvima polučiti veliki uspjeh, to je majstorija. Kad je državna publikacija o statistici pučke škole ovako redom razložila sve pojedinosti o njezinom stanju, spominje na koncu konca i uspjeh pa tvrdi, da je godine 1905. Lio

	veoma dobar	dobar	dovoljan	nedovoljan
Rovinj	—	2	—	—
Kopar	12	23	11	—
Lošinj	8	14	15	—
Pazin	12	12	4	—
Poreč	9	23	5	—
Pula	12	9	8	—
Volosko	7	19	8	—
Istra	60	102	51	—
Dalmacija	63	226	114	13

Dakle u Istri poprijeko dobar (u 102 škole), nedovoljan u nijednoj školi nijednoga kotara. U Dalmaciji je uspjeh bio slabiji, pače u 13 škola nedovoljan. Škola sa nedovoljnim uspjehom nije bilo jedino u Trstu, Koruškoj i Istri. Dakle srećna Istra!

(Nastavit će se).

Trgovačka škola u Istri.

Nemamo je, ali moramo nastojati, da ju dobijemo. Talijani u Primorju imaju tri trgovačke škole: u Trstu visoku (Revoltella) i srednju (akademija) a u Gorici malu (dvorazrednu). Prvu, privatnu sa pravom javnosti, pohađaju abiturijenti srednjih škola dvije godine. Njoj je u Austriji jedino ravna k. k. Export-Akademie u Beču. Hrvati ovu polaze malo, a onu nimalo. Možda se ne bi kajao koji naš abiturijent, kad bi pošao na više trgovačke nauke. Ako ne će Nijemcu u Beč, može Talijanu u Trst na nauke, bit će mu lakše radi jezika. U srednju trgovačku školu (obično kažu u Austriji »trgovačka akademija«, u Hrvatskoj »viša trgovačka škola«) može stupiti mladić, koji je svršio nižu gimnaziju ili nižu realku. Uči se četiri godine. Takovih hrvatskih škola nema nego u Zagrebu, Osijeku i Zemunu. Najbliža nam je na Rijeci, ali je mađarska, i u Trstu, ali je talijanska. I češke i poljske su daleko. Dvoraz-

rednih trgovačkih škola sa hrvatskim nastavnim jezikom ima s ove strane Velebita jedino u Dalmaciji, u Kotoru za djevojke (privatna) i u Spljetu za mladiće (državna). I u Ljubljani je privatna slovenska.

Kakve su te dvorazrednice? Cilj im je: u kratko vrijeme i s malim troškom strukovno obrazovati mladiće, koji žele u životu samostalno voditi malu ili srednju trgovinu ili koji obrt. Absolvente ovih škola rado uzimaju u službu i veći trgovački i obrtni zavodi. U prvi razred primaju se učenici, koji imaju barem 14 godina te su svršili tri razreda građanske ili srednje škole. Učenici, koji nemaju ove kvalifikacije, mogu ipak biti primljeni, ali na temelju prijamnoga ispita iz nastavnoga jezika, zemljopisa, računstva, prirodopisa i fizike u onom opsegu, kako se uči u građanskoj školi. Budući pako da je građanskih škola malo, postoji uz mnogu trgovačku dvorazrednicu pripravnici tečaj, tako da može dječak iz pučke škole stupiti za jednu godinu u ovaj tečaj a onda u samu školu, koju svrši u dvije godine.

Baš bi ovakva škola nama u Istri dobro došla, jer je blizu nema: u Gorici je talijanska a Spljet je daleko. Da ju postignemo, ugledajmo se u Dalmatince. Dalmacija kao primorska zemlja sigurno je već odavna zaslužila, da tamo država osnuje (na pr. u starom trgovačkom Dubrovniku) ne samo dvorazrednicu nego baš akademiju. Ali uzalud, vlada ne da nigdje nikakove, uza sve to što je sam vrhovni nadzornik za trgovačku nastavu u cijeloj Austriji Dalmatinac (Kotoranin). Da bude bolje, maknuli su se sami Dalmatinci i osnovali privatno spomenute zavode.

U Kotoru su god. 1901. otvorili dvorazrednu privatnu djevojačku trgovačku školu sa pripravnim tečajem. Ona opstoji i danas, ima pravo javnosti i lijepo napreduje, premda ima relativno malo učenica (18). Za uzdržavanje zavoda daje godišnje trgovačko-obrtnička komora 100 K, općina i zemlja po 500 K a država 3000 K. Ravnatelj i profesori dobivaju dakako platu za svoj rad, ali su svi inače profesori na državnoj gimnaziji odnosno nautici kotorskoj, svi su na neki način pomoćni učitelji, tako da zavod baš nikoga ne uzdržaje. To je veoma ekonomično i praktično. Ovu će školu sigurno prije ili kasnije preuzeti država, kao što je 1907. preuzela dvorazrednu trgovačku školu za dječake u Spljetu, koja je dvije godine prije (1905.) bila osnovana također kao privatni zavod. Na njoj je lijep broj učenika, lani 59, ove godine sigurno i više, među njima 2—3 Istranina, koji se nadaju dobiti nedavno raspisanu državnu stipendiju (od 200 K) za Istrane na toj školi. Polag ove stipendije može se suditi, da država bar nešto malo misli i na istarski trgovački naraštaj. Dušni smo sami pobrinuti se više.

Što se izvelo u Dalmaciji, moglo bi se i moralo izvesti i u Istri. Mjesto da roditelji šalju djecu kroz osam godina iz razreda u razred, da pak iza mature dođu — djeca na raskršće a mnogi roditelji u zdvojnost, bolje bi bilo,

da se mnogome dječaku iza triju gimnazijskih razreda otvore vrata trgovačke dvorazrednice. Žrtava dakako treba, ali grozdovi uvijek vise o mucu. Učitelja bi bilo u Pazinu i u Voloskom. Ne bi valjda prošlo mnogo vremena, kad bi takav zavod preuzela država. Treba joj samo dokazati, da bi broj đaka bio vrijedan troška.

Ali kad smo već kod ovoga pitanja, idemo dalje. U Hrvatskoj su »više trgovačke škole« spojene s realnim gimnazijama. Tamo đaci u prve četiri godine svrše jedni nižu realku odnosno drugi nižu realnu-gimnaziju, što mogu i nastaviti sve do mature, ali im se mjesto toga također pruža prilika, da u četiri godine svrše višu trgovačku školu, koja je pod istim krovom. U Austriji su trgovačke akademije samostalni zavodi, ali vlada sigurno ne bi smetala, da se uredi u Istri zavod, koji bi za četiri niža razreda imao nastavnu osnovu austrijskih realnih gimnazija a za četiri viša nastavnu osnovu austrijskih trgovačkih akademija. Onda bi učenik iza četiri-godišnjih nauka mogao nastaviti svoje nauke na nekoj gimnaziji (koju imamo u Pazinu) ili na nekoj realci (koju imamo u Spljetu) ili bi mogao poći odmah u službu privatnu ili državnu ili bi mogao poći na koju višu strukovnu školu (učiteljište, nauku itd.), naročito u trgovačku, koja bi bila uz zavod, što ga je učenik do sada polazio.

Zapisnik

glavne godišnje skupštine „Hrv. učitelj. društva za Istru „Narodna Prosvjeta“ u Pazinu“ obdržavane dne 17. srpnja 1909. u Puli.

Stogodišnjica rođenja Ljudevita Gaja.

Govorio prof. M. Zgrablić.

Koncem 18. vijeka teško pritisnu Hrvatsku germanizatorni centralistički državni sistem. Da se lakše obrane od zazorne germanizacije i morskog im centralizma, jače pristadoše hrvatski staleži uz mađarske. Pri tome predadoše mnoga prava starodrevne kraljevine Hrvatske Mađarima u ruke, da se zajedno s njima uspješnije odupru sistemu Josipa II. Ali Mađari se nacionalno probudiše pa udariše putem svojih gospodara Nijemaca: oni odlučno zahtijevahu, da se svuda ne samo u Ugarskoj nego i u Hrvatskoj uvede u škole i u urede mađarski jezik. Takvim postupkom kako tako probudiše makar nehotice i konservativne hrvatske staleže iz tvrdog sna. Oni se pobojaše za starodrevna prava svoje kraljevine, njezine feudalne institucije, a ponajpače za svoja privilegija i službeni jezik latinski. Zato se stadoše sa različitim uspjehom opirati mađarskom presizanju, ali ne jošte temeljem narodnog prava, već na osnovi starog aristokratskog uređenja. Tadanje franceske narodne i

demokratske ideje ugrožavahu po njihovim nazorima privilegija plemstva pa ne htijahu ili ne znadijahu da istiknu narodna prava za ustuk mađarskim.

Ideje franceske revolucije zahvatiše kako tako i Hrvate građane u tadanjoj banovini: znamo, da je dobar dio Hrvatske bio pripojen Napoleonovoj Iliriji. Franceska je demokratska uprava bez dvojbe djelovala bar donekle i na Hrvate u demokratskom i narodnom duhu (Vrgorac). Još prije se kod njih bio razvio razionalizam. Zato se prihvatise literarnog rada u provincijalnom kajkavačkom narječju po uzoru susjednih naroda, ponajpače Nijemaca. Dabome kajkavačka je književnost bila u prvom redu namijenjena moralnom odgoju naroda, ali polagano stadoše u nju prodizati i nove nacionalističke te demokratske ideje, osobito pod utjecajem njemačkog romantičnog smjera u literaturi. Kako se u hrvatskim gradovima vrlo mnogo njemački govorilo, čitahu se uvelike i djela njemačkih za tadanje doba modernih auktora. Kako vidimo, duhovi u Hrvatskoj i u staleža i u građana bijahu uznemireni, uzduh bijaše pun munjine pa se morala prvom prilikom spustiti teška oluja. Zato je trebalo čovjeka šireg pogleda, koji bi uznemirenim duhovima dao pravac najprije u kulturnom i književnom radu, a zatim u narodnom i političkom. Toga je čovjeka vrijeme rodilo, bijaše to Ljudavit Gaj. Ove godine slavimo stogodišnjicu njegova rođenja.

Otac njegov Ivan imadaše ljekarnu u Krapini, ubrajaše se dakle među bolje građanske krugove. Žena mu Ljubica rođena Schmidt bijaše kako tako usisala čitanjem knjiga nove ideje pa je svoga Ljudevita uzgajala u njima. Pri tome je on već u djetinstvu vrlo rado slušao romantične narodne priče, ponajpače one o Krapini, svome rodnom mjestu, pa ih već kao gimnazijalac izdao pod naslovom: »Die Schlösser bei Krapina sammt einem Anhang von der dortigen Gegend in botanischer Hinsicht. Već iz te brošurice razabiremo, da je zanosni mladić poznao rad i djela nekih naših kronista i historičara pa da je već tada osjećao neku uzajamnost svih slavenskih plemena: bio je dakle zadojen tadanjim modernim idejama. Te je dabome proširio na sveučilištu u Gracu, gdje je došao u »ilirski klub« među mlade i zanosne drugove Slovence, Hrvate i Srbe, kasnije znamenite muževe u preporodu južnoslavenskom. U to doba preporoditelji izučavahu povjest svojih naroda, da na njezinoj osnovi uzmognu probuditi narodnu svijest. Tim je putem išao i mladi Gaj. Vanredno je marljivo učio južnoslavensku historiju u novoosnovanom muzeju »Joanneumu«. Njegov ga je profesor odrođeni Slovenac Muhar, inače objektivni čovjek, opomenuo sasna razborito, da su vrela te povjesti većinom u Pešti, za to da mu valja poći onamo, hoće li da temeljito upozna svoju povjest. U ostalom mu savjetovao, e bi odustao od nauma da izdade južnoslavensku historiju, kad mu za takva djelo fale svi preduvjeti: strukovna sprema, pouzdana vrela i književni jezik, koji valja tek stvoriti. U Gracu je uz to Gaj

okušao svoju snagu i na literarnom polju u duhu tadanje romantičke škole. Njemački pisac Ebersberg izdavaše omladinski časopis »Die Feierstunden«. U njima izadoše nekoje romantiške njegove pjesme, a i jedna novela »Kowotschka der Räuber-Hauptmann«. Po tome vidimo, da je već sada bio Gaj potpuno čedo svoga vremena. — Savjet je Muharov mladić poslušao i otišao u Budimpeštu na nauke. Tu je pokazivao još jači entuzijazam za južnoslavensku i narodnu ideju pa je revno polazio novoosnovani mađarski narodni muzej »Szechenyi« uz ostale muzeje i arkive, gdje je neumorno izučavao historiju »ilirskih naroda«, ali djela nije nikada izdao, jer ga odviše zaokupiše drugi poslovi. Tu se Gaj upoznao i sa uvažanim rodoljubom te uglednim političarom Stjepanom Ožegovićem, koji se divio radišnom, nadarenom i zanosnom mladiću. No kud i kamo odlučnije djelovahu na njega dva Slovaka: Jan Kollar, idealni pjesnik i rodoljub te mladi naučnjak i rodoljub P. J. Safarik, tadanji gimnazijski profesor u Novom Sadu. Jedan i drugi bijahu ugledni članovi kruga u Pragu, koji je neumorno promicao preporod u česko-slovačkome narodu, pa zagovarahu jedinstveni književni jezik za obadva plemena: Čehe i Slovake.

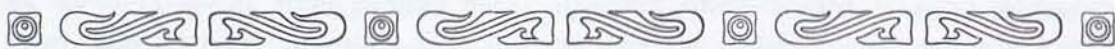
Gaj je već u Gracu upoznao česki novi pravopis, koji bijahu reformirali praški preporoditelji, da lakše dođu do narodnog i kulturnog, a za tim političkog jedinstva. Zato se i Gaj prihvatio posla, da sličnu reformu izvede sa latinskim alfabetom među južnim Slavenima, u prvom redu među Hrvatima i Slovencima. U tome su mu dabome najviše pomogla ta dva iskusnija prijatelja, a poznao je uz to i reformirani ćirilski pravopis Vukov. Da se reformiše latinski alfabet, bijaše u nas skrajna potreba, jer u svakoj pokrajini pisahu drukčijom ortografijom, ovdje talijanskom, ondje mađarskom, a svagdje bez ikakve dosljednosti. Zato bijaše i prije Gaja pokušaja, da se uredi pravopisni babilonizam, ali za takvu reformu bijaše vrijeme nezgodno, pa svaki dotadanji pokušaj ostade samo pokušaj. Dok Gajevo doba bijaše zgodnije za takav pothvat. Mladi bistriji duhovi stajahu pod dojmom reformiranih ortografija u drugih naroda, ponajpače u Čeha te Srba (Vuk), pa i Slovenac se Kopitar uz druge i previše zanimao takvim pitanjem. U takvim relativno povoljnim prilikama izdade Gaj god. 1830. u Budimu »Kratku osnovu horvatsko-slavenskoga pravopisanja pored mudroljubnih, narodnih i prigospodarstvenih temeljov. U Hrvatskoj konservativni stariji elementi graknuše dabome na tu novotariju mladića od 21 godine, dok mladi je primiše sa zadovoljstvom. Za čudo bečki slavista Slovenac Kopitar pristajao svojim naučnjačkim ugledom uz starije, ali ne iz stvarnih, već iz formalnih razloga. Njemu lebdjalo pred očima ideal: ćirilski alfabet popunjen nekim latinskim slovima. No takvu bi reformu morao on glavom provesti i nitko drugi. Uz to se on vanredno ljutio na cijeli česki romantički pokret u Pragu, pa i na slovenski u Ljubljani, jer

ne htijahu mladi da se drže njegovih savjeta. On je znao, da Gaj radi po uputama Kollara i Safařika, kojih on nije trpio, pa je strašću zaveden bodrio konservativne i zatada ugledne kajkavske pisce, osobito Kristijanovića i Mikloušića na otpor proti toj novotariji mladog Gaja. No to nije pronicavog i odlučnog mladića prestrašilo, i ako mu je bilo neugodno. On je išao i dalje svojim putem, jer već onda uviđaše, da bez jedinstvenog pravopisa ne ima ni lijepe knjige, ni novina ni uopće književnog pokreta među narodom. Pokraj toga mišljaše, da će se novom ortografijom naša knjiga na lakše približiti sjevernim Slavenima, a južni da će se Slaveni, ponajpače Slovenci i Hrvati, kulturno i literarno ujediniti. Uzorom mu bijaše pri tome naumu dabome jedan jedinstveni pravopis za Čehe i Slovake.

Na to se povratio Gaj u Hrvatsku, gdje je među mladim naraštajem građanskim našao svoje oduševljene pristaše, dok među starijima odlučne protivnike. Političari od zanata pako držahu njegove ideje naprosto revolucionarnim. Ali ni uz to ne izgubi pronicavi mladić kuraže, dapače je gojio opravdanu nadu, da će uz njegove ideje polagano pristati i gospoda, koja će povesti o njima riječ i u hrvatskom saboru, da lakše obrane prava kraljevine Hrvatske protiv neprestanog presizanja Madžara. To se zaista naskoro i zbilo: stari na francesku obrazovani grof Janko Drašković stupi prvi između plemstva u kolo mladih te im iđaše na ruku svojim ugledom i znanjem te bogatom knjižnicom. Mladež pako bez ikakva obzira na stalež i rod primaše u svoje kolo svakoga trudbenika. To bijaše dabome početak pravog narodnog rada i demokratizma, s kojim su morali naskoro da računaju makar preko volje i okoreli feudalisti hrvatski.

S tima pako postupaše uviđavni Gaj vrlo mudro i oprezno, kako ćemo vidjeti u nastavku našeg članka.

(Nastavit će se).

VJESNIK.

Književne obavijesti.

Pedesetgodišnjica »Napretka«.*

VII. sveska o. g. Napretka izašla je prošloga mjeseca (rujna) kao zasebna sve-

* »Napredak« izdaje društvo narodnih učitelja »Hrvatski pedagoški književni zbor« u Zagrebu. »Napredak« sa »Učiteljskim domom« stoji na god. 10 K. »Napredak« izlazi 10 puta u godini a »Učiteljski dom« dva puta mjesečno.

ska. »Napredak« je ove godine navršio pedesetgodišnjicu svoga opstanka. Tom prigodom, 10. kolovoza t. g., održavao je Hrv. ped. knj. zbor svečanu sjednicu, u kojoj je član L. Dvorniković čitao predavanje k pedesetgodišnjici »Napretka«. U pomenutoj svesci prikazao je K. Klobučar, blagajnik Hrv. ped. knj. zbora, »Povjest i sadržaj prvih pedeset godina Napretka«.

Kad pročitaš »Povjest prvih pedeset god. Napretka«, ne samo što ti kao Hrvat u učitelju srce življe zaigra u grudima nad uspjesima, što ih je hrv. učiteljstvo u to doba postignulo, nego se moraš da čudiš objektivnosti, kojom je pisac-učitelj iznio tako uspješnu sintezu kulturnih i staleških stečevina hrv. učiteljstva, a da nijesu njima nadvladali oni osjećaji, kojima je njegova duša zaista kod toga saljetavana morala biti; ta on je ne samo prijateljevao sa prvacima toga pokreta, nego je i sam aktivan trdjenik u tome. Koliko li je tek morao F. Klobučar truda i vremena uložiti, dok je onako uspješno složio pregledan sadržaj »Napretka«. Pedeset godišnjaka, a iz njih ispisati sve članke, člančice i vijesti! — Na koncu nalazi se popis svih suradnika »Napr.« razvrstanih kronološkim redom t. j. kada je koji počeo pisati (suradivati) u »Napretku«.

Zaista vedra čela može hrv. učiteljstvo sa VII. sv. »Napretka« stupiti pred forum domaje svoje, a i stranog svijeta: ona je bilanca njegova pedesetgodišnjega rada, pregnuća, razvoja, napretka. »Njim će se svakomu pred oči staviti, što je hrvatsko učiteljstvo kroz pedeset godina mislilo, čutjelo i čim se zanosilo, pa kako je svojoj duši oduška davalo, i s kojom je voljom i odlučnošću pregnulo, da unaprijedi prosvjetne interese uopće narodnje, a napose svoga staleža«. — Natrag 50 god. bio je »Napredak« čedna stručna učit. novina, a danas je naučno-pedagoška smotra, što se može mjeriti i sa sličnim smotrama ostalih većih i naprednih naroda.

Pred pedeset godina postavljeni su do duše čedni, ali solidni temelji zgradi preporoda hrv. učiteljstva od čednih, svijesnih i nesebičnih njegovih prvaka. A danas? Danas je taj tihi ustrajni rad našao na priznanje ne samo u granicama naroda, kome oni posvetiše svoje duševne i tjelesne sposobnosti, nego i izvan njih. Prof. gradačkog sveučilišta dr. Murko reče:

* Napredak 1909. VII. sves. Predgovor str. III.

»Hrvatsko učiteljstvo neizmjereno je zadužilo hrvatski narod... i »malo koji narod može se pohvaliti takvim učiteljstvom«.

Zbilja, ako se samo i pomisli na kukavne materijalne prilike, u kojima se ono nalazilo, a i žalibože nalazi, onda se moramo zaista diviti postojanosti njihovoj, kojom se do tolika stupnja staleški i kulturno podigoše! Eno hrv. učiteljstvo imade danas dva svoja lista (Napredak, Učiteljski dom)¹ Hrvatski pedagoš. knj. zbor. (osnovan 1871.), Učitelj-ku udruhu (osnovanu 1865.) Savez hrv. učit. društava, Hrvat. učit. dom (u Zagrebu kraj narod. kazališta), Hrvat. učit. štedno-predujmnu zadrugu, Hrv. učit. konvikt, u koji se primaju sinovi učitelja, Školski muzej (smješten u učit. domu). Evo što se sve može samo kad se sile slože!

Tim institucijama je hrv. učiteljstvo udarilo trajne temelje svojem budućem pregnuću i uvjete da se čvrsto održi u jednoj falangi!

I dok se iskreno veselimo i ponosimo uspjesima njihovim, to se istodobno pridružujemo želji g. Klobučara, izraženoj na koncu »Povjesti prvih pedeset godina Napretka«: »Dao Bog, da bi pisac stogodišnjice »Napretkove« bio tako srećan, te bi mogao s »Napretkom« u ruci konstatovati, ako ne veći, a to razmjerno bar tolik uspjeh i napredak u svim područjima našega narod. školstva, kolik je uspjeh i napredak polučen za ovo pedeset godina »Napretkova« života i rada«. Dao Bog!

Rinić.

Lične i školske vijesti.

Iz Zadarskog »Gospodarskog vjesnika« vadimo slijedeće:

»Gospodarski tečaj za pučke učitelje na c. kr. poljodjelskoj školi i kušaonici u Spljetu.

Pučko učiteljstvo znamenit je i moćan faktor, ne samo na prosvjetnom, narodnom, već na svakom drugom, pak i na poljoprivrednom polju.

Učitelji, ti marni trudbenici, te ćele radilice, najuspješnije krče put u narodu zamašnim stečevinama novijeg doba, najbolje znadu zagrijati težaka za bolju, razumniju, napredniju radnju.

Nitko kao učitelj nije na boljoj zgodi, niti će većom ljubavi podrobiti narodu zdravu gospodarsku nauku, koja ovim načinom prodire u zadnju kolibu i ševaratu kuću, u zapušten stan i osamljenu špilju.

Eto uzroka zašto smo s pravim zanosom pozdravili ostvarenje u našoj pokrajini ovog gospodarskog tečaja, jer je bio od neizmjerne potrebe i važnosti za našu poljodjelsku zemlju i jer smo uvjereni, da će biti od prave i velike koristi za naš narod.

Ovaj tečaj ustrojio se po uzoru i primjeru sličnih tečajeva, što se od nekoliko godina drže i dobro uspjavaju u naprednoj Njemačkoj. Svrha im je, da učesnicima, pučkim učiteljima, pruže potrebno teoretsko i praktično znanje u najvažnijim granama poljodjelskim, koje su od znamenitosti za našu pokrajinu, a to, da prikupe potrebno znanje za ustrajanje seoskih škola za usavršenje u poljodjelstvu.

Pošto su kraju privedeni dogovori između Ministarstva poljodjelstva i Ministarstva za bogoštovje i nastavu, naredilo je ovo na brzu ruku, da se tečaj ima održavati još ove godine.

Na tečaj prijavilo se 97 učitelja.

Za ovu godinu izabralo se uži broj iz raznih krajeva pokrajine.

Tečaj započeo je 2. kolovoza, a završio 4. rujna ov. god.

Na izmjenice i prama dotičnim gospodarskim granama držana su teoretska predavanja, pokušajna pokazivanja i praktično vježbanje, i to većim dijelom na zavodu u Spljetu, i za neke grane na podružnici u Kninu.

Predavalo se iz ovih grana:

Nauka o zemlji, vinogradarstvo, vinarstvo, maslinarstvo i uljarstvo, voćarstvo,

povrćarstvo, uzgoj bilja, pobijanje bolesti, stočarstvo i mljekarstvo, zadrugarstvo, poznavanje gospodarskih zakona.

Praktično vježbali su se učesnici u istraživanju vina, masta, ulja i mlijeka, u nartanju voćaka i drugim radnjama.

Kao daljnje sredstvo pouke upriličilo se nekoliko poučnih izleta, koliko su dopuštala raspoloživa sredstva.

Predavali su stručni učitelji.

Učesnicima bila je podijeljena naučna potpora i povraćeni putni troškovi.

Za potpunu opskrbu i stan postaralo se Ministarstvo nastave, da je učesnici imaju primati na zavodu.

Tečaj uspio je, da nije mogao bolje.

Dalje veli:

»Na pozvanim je sada faktorima, da učiteljima, učesnicima tečaja, pruže prigode, da se realno okoriste naukom i stečenim gospodarskim znanjem.

Ne bi smjelo biti jedne škole bez prikladnog školskog vrta, koji bi najbolje služio narodu za primjer i pouku.

Seoske škole za usavršenje u poljodjelstvu, što bi se zavele, imale bi imati svu potrebu za uspješan rad i djelovanje; ne bi se imalo škrtariti s učevnim pomagalicama, raznovrstnim zbirkama gospodarskog sjemenja, umjetnog gnojiva, nekih krmiva; različitim modelima gospodarskog alata i strojeva; zgodnim tablama za pokazivanje biljevnih bolesti i t. d.

Samo u ovako opskrbljenoj školi, marljiv, radišan i zauzetan učitelj imat će uspjeha, inače ne.

Prenjeli smo za to ovaj članak u našu novinu, jer i naše učiteljsko društvo namjerava poduzeti akciju, da se za hrv. istarsko učiteljstvo uvedu ovaki tečajevi, pa se nadamo, da će u kompetentnih faktora ta akcija naći potpore.

Sienkiewicz učiteljstvu:

Galički učitelji izdadoše ovih dana srećke za gradnju »Učiteljskog sanatorija«. Sienkiewicz, šaljući svoj prinos, pisao je list

tajniku učiteljskog odbora Budzanowskomu, koji pokazuje kako veliki pisac sudi o učiteljstvu i njegovoj zadaći. Taj list glasi: »Cijenjeni gospodine! — Na vašu želju, da dignem svoj glas u korist Vašeg sanatorija, i da potaknem javnost, da uveća zakladu za tu svrhu, šaljem Vam odgovor. Učitelji imaju u rukama mlado pokoljenje narodno i prema tomu njegovu budućnost. Javni rad raspada se u tisuću dijelova, ali za učitelje može se reći, da su odabrali najčasniji dio. Vaš rad najvažniji je i najosudniji za svu Poljsku, kojoj će buduće pokoljenje biti zdravo duševno i tjelesno, radimo prosvjetljeno i patriotično, pa nas ne će moći nadvladati ni paklene sile, a tu moć dati joj možete u prvom redu Vi, Vi doduše posredno, ali prije, nego svi drugi, možete joj osigurati civilizacijski razvoj, ekonomski smisao, politički odgoj, poštovanje i ljubav k svemu, što diže našu javnost. Ali, da uzmognete ispuniti veliko svoje pozvanje, mora da ste zadovoljni, osigurani, a da se ne borite s gladom, morate biti zdravi i jaki. A kad bolest nadvlada vašu snagu, morate naći potpore i sredstava, da povratite sebi zdravlje. Vaše su dužnosti velike, ali i obveza naroda prema Vama jest isto tako velika i jedna od prvih. Društvo, koje bi Vas zanemarilo — zanemarilo bi samo sebe i dokazalo bi, da mu nedostaje volje za život. I za to ne dvojim, da će Vaši najpreči interesi steći najveću potporu te vjerujem, da ni jedan, koji se Poljakom osjeća i patriotom, ne će uspreć ruke, da pomogne Vašemu zdravstvenomu boljitku i da podupre plemenitu vašu zakladu. To je jednostavna obveza narodna, a ja sam siguran, da naše društvo, koje se ne usteže ni od česa, hoće ispuniti i ovu svoju goruću dužnost«.

Odlikovanje.

Porota za drugu pčelarsku izložbu u Rumi odlikovala je Lovra Tomašića, učitelja u pazinskim Novacima, diplomom priznanicom za izložene predmete i nje-

gov priznati rad na polju pčelarstva (18. VIII. o. g.).

Iz Tinjana.

Ovog nas je mjeseca zapustio naš obljubljeni nadučitelj g. Fran Baf pošavši u Kastav kao nadučitelj one peterorazredne muške škole. Koliko su ga djeca ljubila, dokazuje nam plač za njim; kako su ga voljeli učitelji, dokazuje nam, što su ga izabrali za svoga zastupnika u c. kr. k. šk. V. u Pazinu i za blagajnika »Hrvat. učit. društva za Istru, Narodna prosvjeta« u Pazinu«.

Velikih si je zasluga stekao ovdje i za crkveno pjevanje. Poznat je sa svoje ljubezljivosti i gostoljubivosti. Dobar čovjek, dobar učitelj, dobar drug, dobar kršćanin i dobar rodoljub.

Sretan bio!

U Tinjan je došao kao privremeni upravitelj škole g. Kolić, bivši prije u Sv. Nedjelji kod Labina, i g. Zlatić Ivan, učit. kandidat, kao podučitelj.

U Pazin je premještena iz Tinjana gđica Jericijo kao podučiteljica.

U Lanišću je početkom ove škol. god. namještena gđica Kljun.

Gdice Havel i Delpin zamjenile su si mjesta; prva je sada u Buzetu, a druga u Roču.

Iz Kastva. (Dopis.) U nedjelju dne 19. rujna već u 8¹/₂ sati sakupljala se školska mladež obojega spola pred školskom zgradom. Prolaznici se pitahu, zašto tako rano, ta djeca idu u 10¹/₄ sati k sv. misi, a drugi im odgovarahu: »Niste li čuli, da je danas godišnjica smrti pok. učitelju Vinku Rubeši i blagoslovit će mu spomenik, koji mu postaviše družice, drugovi i prijatelji.«

Odbi 9 sati, a eto dolazi iz crkve profesorski zbor c. kr. učiteljske škole s kandidatima i idu na groblje. Razvrstilo i učiteljstvo svoju mladež, te kreću i oni na groblje, da iskažu i opeta ljubav bivšem učitelju. Blagoslov bijaše urečen u

9¹/₂ sati. Na groblju bilo je već mnogo naroda i nekoliko kolegica i kolega iz okolice, koji su došli da počaste pokojn. druga. Školska djeca razvrstila su se od ulaza groblja do groba pokojnikova; oko groba stajahu rođaci i prijatelji pokojnikovi.

Kroz povorku prošao je velečasni gosp. dekan Fran Ryšlavy u pratnji gosp. kapelana Vinka Žiguhća, te je blagoslovio spomenik. Iza toga progovorio je zgodno slovo u ime učiteljstva gosp. Ante Ryšlavy, c. kr. učitelj pripravnice, a gospodin načelnik Mirko Jelušić u ime općine. Krasne i ganutljive riječi bijahu jednoga i drugoga, te su mnogu suzu izmamile. Napokon zapjevali su daci učiteljišta pod vodstvom gosp. I. Sprachmanna, c. kr. učitelja pjevanja, »Nad zvezdama«. Ispjevali su tako lijepo, tako čuvstveno! Pokojni Vinko, koji je negdje nad zvijezdama

slušao mili pijev, morao je biti zadovoljan, i sjegurno će se moliti za one mlade sokolove, da nastave njegov rad. Što da rečem o spomeniku?! Skroman, ali ukusan, kakov i dolikuje učitelju. Vama kolegice i kolegi, te prijatelji pokojnikovi najljepše se zahvaljuje odbor, što se odzvaste njegovu pozivu, te poslaste svoj obol i time dokazaste, da učitelja i preko groba ljubite i štujete. Ti, nezaboravni Vinko, ne ćeš prezreti malenoga dara — ta postaviše ti ga srodne duše.

Naknadno poslali su još za spomenik slijedeća gospoda: Spinčić Vjekoslav, zastupnik naroda u Opatiji, Jedretić Kuzma, c. kr. vjeroučitelj učiteljišta u Kastvu, po 10 K; Grosman Miroslav, umirovljeni nadučitelj u Kastvu, Fran Waišel, učitelj u Hrušici po 3 K i Sever Vilko, učitelj delavske škole u Kastvu 2 K. x.

Vrlo cijenjenim mojim

kolegicama i kolegama

u pazinskom kotaru.

Prigodom mog odlaska iz Tinjana u Kastav ne bje mi moguće, da se od vas svih osobno oprostim. Činim to s toga ovim putem i kličem vam najsrdačniji: »Z Bogom!«

Ujedno vam se ovom prilikom najljepše zahvaljujem na povjerenju, kojim me počastiste, kad me izabrate svojim zastupnikom u c. kr. kotarsko školsko vijeće u Pazinu.

Sjećajte se mene češće, kao što će se i vas uvijek sjećati s najugodnijim čuvstvom

Kastav, 18. listopada 1909.

Vaš kolega

FRAN BAF.

Na uvaženje!

Castim se saopćiti, da sam nakon osamogodišnjeg svog rada proširio i preuredio znatno svoj posao, a da time udovoljim najraznolikijim zahtjevima štovanog općinstva.

Preporučam sve potrebštine skolske, uređovne i zasebne, koje zasjecaju u **knjižarsku, papirničarsku, knjigovešku i tiskarsku struku.**

Na skladištu imadem veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodnogospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikalija za sva glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam pretplate na sve časopise, književne i modne listove.

*Držim na skladištu **Ćirilo-Methodske marke, papiriće, tuljdiće, olovke, brisala, razglednice i listovni papir.***

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa veštovanjem:

Knjižara, papirnica i knjigovežnica

IVAN NOVAK - PAZIN.

NOVE

elegantne originalne korice

„NARODNE PROSVJETE“

—≡— upravo su dogotovljene.

Cijena originalnim koricama je 1 kruna.

Uvez cijelog tečaja u originalne korice

2 K, a u obične korice bez tiska K 120.

Naručbe upravljaju se na

tiskaru **LAGINJA I DR., Pula.**

UTEMELJENA

GODINE 1851.

o TELEFONA BROJ 33. 0

POST. ČENA BROJ 60.287.

== Papirnica. ==

Tvornica pečata.

NARODNA TISKARA
- I KNJIGOVEŽNICA -
LAGINJA I DRUG.

ULICA GIULIA, 1. = PULA = ULICA GIULIA, 1.

Preporuča sl. učiteljstvu sljedeće
- navedene školske tiskanice: -

Alfabetički popis. - Glavni imenik.
Inventar. - Iskaz izostataka.
Iskaz o okolnosti učenika.
Iskaz djece o obvezatnosti po-
laska škole. - Ispitna svjedodžba.
Kronika. — Matica.
Hamira vrhu učiteljske plaće.
Odlaznica. - Otpusnica.
Opravljeni zapisnik.
Popis knjižnice. - Razrednica.
Svjedodžba polaznica. - Školske
obavijesti. - Tjednik.

Naručbeni koledar za g. 1909.

popisom svih školskih, općinskih, crkve-
nih, poučiteljskih i sadbenopravnih
tiskanica, kao i popisom svakovrsnih
pisarničkih potrebitna.

Saltemo nu zahtjev franko i badava.